

کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران
Iranian Islamic Human Rights Commission
لجنة حقوق الانسان الاملاية في ايران

بیست تعهد اصلی دول اسلامی در زمینه رعایت حقوق بشر بر اساس اعلامیه اسلامی حقوق بشر

تدوین: امور تحقیق و پژوهش کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران

14 مرداد 1389

ایران - تهران (سید خندان - ابتدای سهروردی شمالی - کوچه قرقاول - پلاک 2)

صندوق پستی: 137-13165 و 19395/4698

تلفن: (021)88529744-88529743-88529742

فاکس: (021)88768807

پست الکترونیکی: IHRC@IHRC.IR

سایت: WWW.IHRC.IR

باسمه تعالی

سازمان کنفرانس اسلامی در 5 اوت 1990 پس از چندین دور بررسی کارشناسی در اجلاس قاهره اعلامیه‌ای را با عنوان اعلامیه اسلامی حقوق بشر به تصویب رساند که بیانگر دیدگاه‌های مشترک دول اسلامی در حیطه حق‌های انسانی و تکالیف دولت‌هاست. این سند اولین ابتکار رسمی کشورهای اسلامی برای ارائه دیدگاه مبتنی بر اندیشه اسلامی در زمینه حقوق بشر تلقی می‌شود. سالها پس از تصویب سند مزبور، در خرداد سال 1387 بنا به پیشنهاد جمهوری اسلامی ایران قطعنامه‌ای در اجلاس کامپالا به تصویب سازمان کنفرانس اسلامی رسید که مقرر داشت روز تصویب اعلامیه اسلامی حقوق بشر در هر سال به عنوان «روز حقوق بشر اسلامی و کرامت انسانی» نامگذاری شود و کشورهای اسلامی در این مناسبت برنامه‌های مختلفی را به اجرا در آورند. در جمهوری اسلامی ایران دو سال شده که روز یاد شده یعنی 14 مرداد با همین نام در تقویم ملی گنجانده شده است. کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران ضمن گرامیداشت روز حقوق بشر اسلامی و کرامت انسانی فرصت را مغتنم دانسته بدینوسیله اهم تعهدات دولت‌های اسلامی به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر (مصوب 5 اوت 1990 سازمان کنفرانس اسلامی) را به کلیه دول عضو سازمان کنفرانس اسلامی یادآور می‌شود و از همه نهادها و بازیگران مؤثر جهان اسلام اعم از دولتی و غیردولتی، ملی و فراملی، می‌خواهد تا با اتخاذ کلیه اقدامات مقتضی و در دسترس، به شکل فردی یا گروهی، التزام عملی خود به تعهدات حقوقی، اخلاقی و اسلامی را نشان دهند که این امر همانا موجبات تحقق حقوق فردی و آزادی‌های اساسی به رسمیت شناخته شده در اعلامیه اسلامی حقوق بشر را فراهم می‌آورد. در راستای عمل به شعار انتخاب شده یکساله اخیر کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران (از بزرگداشت روز حقوق بشر اسلامی در مرداد 1388 تا مرداد 1389) با عنوان «شناخت وظایف دولت‌های اسلامی برای رعایت اعلامیه اسلامی حقوق بشر» و در ادامه فعالیت‌های ترویجی و آموزشی جاری این نهاد، نوشتار حاضر که محورهای تعهدات بنیادین دول اسلامی در قبال حقوق انسانی مذکور در اعلامیه مصوب سازمان کنفرانس اسلامی را به طور خلاصه ارائه کرده، تقدیم می‌شود. شایان توجه است که مسئولیت‌ها و وظایف دول اسلامی در قبال حقوق مصرحه در اعلامیه اسلامی حقوق بشر تنها محدود به این 20 تعهد نبوده و اجرای هر یک از این تعهدات، خود، متوقف بر تکالیف فرعی متعددی هستند که به فراخور ماهیت و نوع، هر کدام نیازمند اتخاذ اقدامات سلبی و ایجابی، یا تدابیر نظارتی و حمایتی مختلفی می‌باشند. با این همه، برای هر یک از دول اسلامی به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر 20 تعهد عام و اصلی، به شرح ذیل، قابل ذکر است:

1. تعهد به احترام و تضمین احترام به کرامت انسانی تمامی ابنای بشر

اعلامیه اسلامی حقوق بشر به صراحت برابری انسانها در کرامت انسانی، تکالیف و مسئولیت‌های اولیه را بدون هرگونه تبعیضی از لحاظ نژاد، رنگ، جنسیت، اعتقاد دینی، وابستگی سیاسی یا موقعیت اجتماعی و دیگر ملاحظات مشابه به رسمیت می‌شناسد. اعلامیه مورد اشاره، همه مخلوقات را به منزله عائله خداوندی دانسته است.

2. تعهد به رعایت اصل عدم تبعیض

اعلامیه اسلامی حقوق بشر اصل عدم تبعیض و برابری انسانها در تکالیف و مسئولیت‌های اساسی را بدور از هرگونه تبعیضی از لحاظ نژاد، رنگ، جنسیت، اعتقاد دینی، وابستگی سیاسی یا موقعیت اجتماعی و دیگر ملاحظات مشابه به رسمیت شناخته است. طبق اعلامیه مورد اشاره، محبوبترین انسان‌ها نزد خدا سودمندترین آنان به هم‌نوع خود و پرهیزکارترین و دارای عمل نیکوی بیشتر است. دولت اسلامی موظف است که اصل برابری زن و مرد در کرامت انسانی را در مقام تقنین، سیاست‌گذاری و اجرا رعایت نماید و از شخصیت مدنی و اهلیت مالی مستقل و حقوق انسانی زن حمایت کند.

3. تعهد به تضمین حق حیات

به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر، زندگی موهبتی الهی و حقی است که برای تمامی انسانها تضمین شده است و بر دولت اسلامی واجب است که از این حق حمایت نموده و در مقابل هر تجاوزی علیه آن ایستادگی کند.

4. تعهد به مقابله با بردگی و پشتیبانی از حق تعیین سرنوشت

از آنجا که انسان آزاده متولد می‌شود و احدی حق به بردگی کشیدن یا ذلیل و مقهور کردن و به بندگی کشیدن او را ندارد، دولت اسلامی موظف است در تمام سطوح و تا سر حد توان با بردگی و استعمار مقابله نموده و عنداللزوم از حق تعیین سرنوشت دیگر ملتها نیز حمایت نماید.

5. تعهد به حمایت از حریم خصوصی افراد و ایجاد امنیت

دولت اسلامی موظف است که از حریم و خلوت خصوصی (مسکن، خانواده، اموال، محل کار و ارتباطات) افراد حمایت کند و آن را از هرگونه تعرض و مداخله خودسرانه مصون بدارد. دولت اسلامی همچنین متعهد به برقراری نظم و امنیت می‌باشد به نحوی که هر فرد در احساس امنیت لازم بدور از ترس و نگرانی به حیات خود ادامه دهد.

6. تعهد به رعایت الزامات دادرسی منصفانه

به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر، تعهد به رعایت الزامات دادرسی منصفانه از مهمترین تعهدات یک دولت اسلامی به شمار می‌رود. دولت مکلف است برابری افراد در برابر قانون و حق تظلم‌خواهی و دادخواهی و بایسته‌های عدالت کیفری همچون شخصی بودن جرایم و مجازاتها، فردی بودن مسئولیت کیفری، قانونی بودن مجازاتها، اصل برائت و غیره را تضمین نماید. بازداشت خودسرانه یا محدود ساختن آزادی یا تبعید یا مجازات فراقضایی و غیرقانونی جایز نیست و دولت می‌بایست کلیه اقدامات لازم برای تضمین منع شکنجه و رفتارهای غیرانسانی را معمول دارد.

7. تعهد به تسهیل مشارکت مؤثر افراد در حیات سیاسی و اداره امور عمومی کشور

به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر، دولت اسلامی موظف است که حق هر انسان در اداره امور عمومی کشور و مشارکت وی در حیات سیاسی جامعه را تسهیل نماید.

8. تعهد به تضمین آزادی بیان

دولت اسلامی می‌بایست آزادی بیان همه افراد را تضمین نماید چراکه هر انسانی حق دارد که نظر خود را به هر شکلی که مغایر با اصول شرعی نباشد آزادانه بیان نماید. دولت همچنین مکلف به ایجاد زمینه تحقق واقعی اصل امر به معروف و نهی از منکر را فراهم می‌باشد.

9. تعهد به حفظ آبرو، حیثیت و شهرت افراد

به موجب اعلامیه حقوق بشر اسلامی، اصل عدم تعرض برای همه انسانها به رسمیت شناخته شده است. دولت اسلامی موظف است از آبرو، حیثیت و شهرت افراد حتی پس از مرگ حمایت نماید.

10. تعهد به فراهم آوردن شرایط ازدواج و تسهیل آن

اعلامیه اسلامی حقوق بشر، ازدواج را اساس تشکیل خانواده و آن را حق مردان و زنان می‌داند؛ حقی که بدون هیچ محدودیت مبتنی بر نژاد، رنگ یا ملیت می‌بایست برای همگان محقق شود. بر دولت اسلامی فرض است که موانع ازدواج آسان را برطرف نماید. دولت اسلامی موظف است که راه‌های ازدواج آسان را هموار کرده و از نهاد خانواده و حقوق و تکالیف متقابل ابویین و اولاد حمایت‌های لازم را به عمل آورد.

11. تعهد به حمایت از حق تمتع و استیفاء انسانها

دولت اسلامی موظف است شخصیت حقوقی همه انسانها برای تمتع و استیفاء از حقوق حقه و انجام تعهدات را مورد حمایت قانونی قرار داده و در موارد نیاز، راهکارهای جایگزین مناسب را اتخاذ نماید.

12. تعهد به تحقق آموزش

نظر به اینکه به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر، طلب علم یک فریضه و آموزش یک امر واجب معرفی شده است، دولت اسلامی موظف است که راه‌ها و منابع آموزش را برای همگان فراهم نموده و تنوع آن بگونه‌ای که مصلحت جامعه را برآورده نماید، تضمین کند.

13. تعهد به منع اکراه در حفظ اندیشه توحیدی مبتنی بر فطرت

بر اساس اعلامیه اسلامی حقوق بشر به کار گرفتن هر گونه اکراه نسبت به انسان یا بهره‌برداری از فقر یا جهل وی برای تغییر در اندیشه توحیدی مبتنی بر فطرت، جایز نمی‌باشد.

14. تعهد به فراهم آوردن کار و فرصت‌های شغلی شایسته

دولت متعهد است که کار شایسته را برای همه افراد جامعه فراهم نماید به گونه‌ای که هم مصلحت فرد و هم مصلحت جامعه برآورده شود. تعهد دولت به ایجاد اشتغال، با ارائه فرصت‌های شغلی شایسته همراه با حق تأمین اجتماعی، مزد عادلانه، حق اعتراض و دیگر خدمات و حقوق برسمیت شناخته شده برآورده می‌شود.

15. تعهد به حمایت از حقوق مالکانه و مالکیت شخصی افراد

به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر، هر انسانی حق مالک شدن از راه‌های شرعی را دارد و می‌تواند از حقوق مالکانه بگونه‌ای که به خود و یا دیگران و یا جامعه ضرر نرساند، برخوردار شود. از این رو، دولت اسلامی نمی‌تواند نسبت به مالکیت افراد و حقوق مالکانه آنها بی‌توجه باشد.

16. تعهد به حمایت قانونی از مالکیت فکری

دولت اسلامی تعهد دارد تا از حقوق فردی ناشی از دست‌آوردهای علمی، ادبی، هنری و فنی حمایت کند و منافع ادبی و مالی حاصله از این دستاوردها را تحت پوشش قانونی مناسب قرار دهد.

17. تعهد به فراهم آوردن بایسته‌های سلامت جسمی و اخلاقی و شرایط لازم برای یک زندگی شرافتمندانه

دولت اسلامی موظف است که شرایط لازم برای یک زندگی سالم و بهداشتی از لحاظ جسمی و اخلاقی و همچنین فردی و اجتماعی را فراهم کند. دولت تعهد دارد که برای هر انسانی، تأمین بهداشتی و اجتماعی را از طریق ایجاد مراکز عمومی مورد نیاز برحسب امکانات موجود، فراهم نماید. به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر، دولت همچنین مکلف است که حق هر انسانی را در زندگی شرافتمندانه‌ای که بتواند از طریق آن مایحتاج خود و خانواده‌اش شامل خوراک، پوشاک، مسکن، آموزش، درمان و سایر نیازهای اساسی را برآورده سازد تضمین نماید.

18. تعهد به فراهم سازی محیط سالم و عاری از مفسد اخلاقی

بر اساس اعلامیه اسلامی حقوق بشر، هر انسانی حق دارد در محیطی پاک از مفسد و ناهنجاری های اخلاقی به گونه ای که بتواند رشد معنوی خود را فراهم آورد، زندگی کند. دولت اسلامی موظف است این حق را تأمین و تضمین نماید.

19. تعهد به رعایت حق آزادی اقامت و رفت و آمد افراد

به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر، هر انسانی با رعایت موازین شرعی حق آزادی رفت و آمد و انتخاب مکان اقامت خود در داخل یا خارج کشورش را دارد و در صورت تحت ظلم قرار گرفتن، می تواند از کشور دیگر تقاضای پناهندگی نماید.

20. تعهد به رعایت حقوق بشر دوستانه در مخاصمات مسلحانه

به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر، دولت اسلامی در حین مخاصمات مسلحانه می‌بایست اصل تفکیک میان اهداف نظامی و غیرنظامی و همچنین شهروند غیرنظامی و رزمنده و عدم لطمه به محیط زیست را رعایت کرده و به اصول انسانی و الزامات متعدد حقوقی مربوطه پایبند باشد

نکته پایانی:

اگرچه اداره امور جامعه بر مبنای قانون و مقررات مدون و اعلام شده، امری عقلانی و یکی از اصول اولیه حکمرانی در جهان معاصر است و بر همین اساس دول اسلامی باید یکایک حق‌های انسانی را در قوانین و مقررات ملی خود مورد شناسائی قرار دهند و سازوکارهای لازم اجرا و حمایت از آن را تعیین کنند ولی شایان توجه است که به موجب اعلامیه اسلامی حقوق بشر، هر گونه تفسیر و توضیح حق‌های انسانی با رعایت اصول و معیارهای مُنَجَز الهی باید صورت گیرد. معنای ساده این تأکید آن است که دول اسلامی همانگونه که از منظر اسلامی در اصل حاکمیت امانتدار و خادم مردم محسوب شده و هر گونه حاکمیت ظلم و جور فاقد مشروعیت است، در خلال حکمرانی نمی‌توانند به سلیقه خود و در راستای قدرت طلبی، حقوق انسانی را محدود کنند یا حتی در قالب قانونگذاری و دیگر مصوبات رسمی یا ترتیبات شکلی به ظاهر منطبق با معیارهای قانونی، موجبات تضییع حقوق مشروع مردم را فراهم آورند. همچنین هیچکس نمی‌تواند با قرائت‌های نادرست به عنوان برداشت دینی زمینه سلب یا محدودسازی حقوق انسانی مورد تأیید اصول و مبانی الهی را فراهم آورد.

با عنایت به مراتب فوق، بدیهی است عالمان برجسته و بصیر دینی در هر زمان برای درک و تبیین درست اصول و مبانی الهی و حفاظت از حقوق مردم و مقابله با هر گونه کجروی و نقض حقوق انسانها نقش منحصر بفردی دارند.